

נבואת ישעיהו פרק ב 1 – 5

רבקה בן חורין

מומלץ ללמד פרק זה לאחר הוראת ישעיהו פרק א. הנרטיב המוצג כאן מסתמך על לימוד קודם של פרק זה.

הַדְּבָר אֲשֶׁר חָזָה יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אֲמוּץ עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נֶכּוֹן
יְהִיָה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרֹוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם: וְהָלְכוּ עִמָּיִם
רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלָה אֶל הַר ה' אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנוּ מִדְרָכָיו וְנִלְכָה בְּאַרְחֻתָיו
כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדַבֵּר ה' מִירוּשָׁלַם: וְשָׁפֵט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לַעֲמִיִם רַבִּים
וְכַתְּתוּ חֲרָבוֹתֵם לְאֲתִיִם וְחַנִּיתוֹתֵיכֶם לְמַזְמְרוֹת לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ
עוֹד מִלְחָמָה:
בֵּית יַעֲקֹב לָכוּ וְנִלְכָה בְּאוֹר
ה':

הנבואה מתייחסת ל**אַחֲרֵית הַיָּמִים**, מתי הדבר אמור לקרות? האם אנחנו מדברים במציאות פנטסטית שמעבר לחיי העולם או על תאריך יעד עתידי בתוך גבולות המציאות המוכרת? בבראשית לג 2 אנו פוגשים את יעקב שמסדר את המחנות בבואו לפגוש את אחיו: "**וַיִּשֶׂם אֶת הַשָּׂפְחוֹת וְאֶת יַלְדֵיהֶן רֹאשְׁנָה וְאֶת יְלָאָה וְיַלְדֵיהָ אַחֲרָנִים וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָנִים**". אם לכך הכוונה אצלנו אזי, מדובר על הימים האחרונים שיבואו, הימים שהם בסוף כל הימים האחרים, כלומר, בעתיד הרחוק.¹ בעוד שבפרק הקודם הנביא דיבר על הריאליה העכשווית ברחובות ירושלים, כעת הוא עובר לדבר על אוטופיה עתידנית רחוקה. מבטו של הנביא מופנה אל רגע שבו כל העמים מקבלים את עליונותו ומשפטו של ה' וכך נפתרים כל הסכסוכים עלי אדמות. נראה, שלא מדובר בתחזית לשנים הקרובות, אלא בחלום רחוק ואטופי.

האם הנביא ישעיהו תלוש מהמציאות?

בפרק הקודם קראנו על מציאות קשה בירושלים, הן מבחינה דתית והן מבחינה ביטחונית: **אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קְרִיָה נֶאֱמָנָה מְלֹאֲתֵי מְשֹׁפֵט צָדֵק יִלִּין בָּהּ וְעֵתָה מְרֻצָּחִים: כִּסְפָּךְ הָיָה לְסִיגִים סְבָאָךְ מְהוּל בְּמַיִם: שְׂרִיף סוֹרְרִים וְחֲבָרֵי גִנְבִים כָּלוּ אֶהָב שְׁחָד וְרֹדֵף שְׁלֹמֹנִים יָתוּם לֹא יִשְׁפֹטוּ וְרִיב אֶלְמָנָה לֹא יָבוֹא אֲלֵיהֶם (פס' 21-23).** והנה, מיד בהמשך, בפרק ב, הנביא (או העורך שמיקם את הנבואות יחדיו) עובר לדבר על מה שיקרה בעתיד הרחוק, המציג תמונה חיובית ואוטופית

¹ מופעים נוספים של הביטוי אחרית הימים: בר' מט 1, דברים ד 30, ירמיהו כג 20, מח 47, מט 39, הושע ג 5.

של המציאות בירושלים.² איך קורה המעבר החד הזה? מדוע הנביא מתרחק ומתעלם בדבריו מהמציאות, בה הוא חי? כיצד הנביא יכול, דווקא מתוך המציאות הכל כך קשה לצפות לעתיד האופטימי, אותו הוא מתאר?

מה בין חיי ההווה לחזון העתיד?

אחד הכלים של נאום רטורי מוצלח הוא שימוש במוכר והיפוך משמעותו. היפוך מעין זה ניתן למצוא בקריאת הנביא בנבואה שלפנינו, בפס' 4 וְכַתְּבוּ חֲרָבוֹתֵיכֶם לְאֵתִים וְחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמִזְמֹרוֹת לֵאמֹר: יֵשָׂא גֹי אֶל גֹּי חֲרָב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה. בדבריו אלו קורא הנביא לעם להפוך את כלי המלחמה לכלי עבודה חקלאיים. פסוק יפה ודורש שלום זה מהווה היפוך לסיטואציה הקוראת בעת מלחמה, ומתוארת ביואל ד 9 – 10 קִדְּשׁוּ, מִלְחָמָה; הָעִירוּ, הַגְּבוּרִים יִגְשׁוּ יַעֲלוּ, כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה כְּתוּבוּ אֶתֵיכֶם לְחֲרָבוֹת, וּמִזְמֹרֹתֵיכֶם לְרִמְחִים. אין ביכולתנו לדעת אם הכיר הנביא את הפסוק מיואל, אך נראה שאת תהליך הפיכת כלי העבודה לכלי נשק, הכיר, ובו הוא משתמש לצרכיו, על ידי הפיכת התהליך על פניו. במקום מכלי עבודה לכלי נשק, מכלי נשק לכלי עבודה. קריאת הקרב הופכת בפי הנביא לקריאת שלום. בכך מחבר הנביא בין המציאות בה הוא חי לעבר המציאות אליה הוא שואף.

כשם שהנביא הופך את קריאת הקרב לקריאת שלום, כך משנה הנביא גם את דמותם של העולים לרגל לשמוע את דבר ה'. תיאור העלייה לרגל לשמיעת דבר ה' מהווה קריצה נוספת של הנביא אל הידע התרבותי המוכר לו ולסובבים אותו – מעמד מתן תורה. האירוע המפורסם מקבל כאן פנים חדשות. עד עתה אנו מכירים ברית של ה' רק עם ישראל. כברית שנכרתה בין עם ישראל לאלוהים חויב העם להאמין בה' ולשמוע למצוותיו וה' הבטיח בתמורה לדאוג לעם ולהגן עליו. בנבואה שלפנינו מתואר מצב שבו ינהרו גם שאר העמים להר בית ה' על מנת לשמוע את דברו. הגויים עתידים להכיר בחוכמת דרכיו של ה', ולהגיע בהמוניהם להר בית ה'. שם יעברו קורס מזורז בהלכות ה', יעמדו למשפט לפני ה' ויניחו את כלי נישקם.

מה מחדש הנביא במעמד מתן התורה העתידי שהוא מתאר?

האירוע המתואר בפרקנו נושק בנקודות רבות לאירוע מתן תורה לבני ישראל במדבר, שני המעמדות מתקיימים על גבי הר. אמנם, האחד נמצא בירושלים והשני במדבר, אך שני ההרים נקראים באותו שם, הַר ה'³, כינוי זה בתנ"ך ניתן לשני הרים בלבד, האחד, הר סיני עליו נתנה התורה לבני ישראל במדבר והשני, הוא ההר עליו נעקד יצחק, שמוזכר בדברי הימים כהר בירושלים שעליו נבנה בית המקדש.

² מבין החוקרים יש הטוענים שהנבואה לא נכתבה על ידי ישעיהו Gray 1912, p44. על שיקולי מיקומה של הנבואה במקומה כתב Childs 2001, pp 32 – 33, אני מבקשת במאמר זה להצביע על מקומה המתאים של הנבואה ועל קשר בין הפרקים, בין אם הוא נעשה על ידי ישעיהו עצמו או במלאכת מחשבת של עורך מאוחר.

³ ראו את מופעיו של הביטוי ב: בראשית כב 14, במדבר י 33, דברי הימים ב ג 1

שני המעמדות מתקיימים על הר, הנושא את אותו השם, הַר ה', ההר של אלוהים. אשר לתוכן המעמד, בשני ההקשרים מדובר במתן תורה. האחד מיועד לבני ישראל ומתרחש ביוזמתו של ה' שמות (ט) ואילו השני מיועד לכל העמים ומתרחש ביוזמתם (ישעיה ב).

מתן תורה בהר סיני מלווה בקול רעש גדול, מאיים, וְיְהִי קִלְת וּבְרָקִים וְעָנָן כְּבֹד עַל הַהָר וְקַל שֹׁפָר חֲזַק מְאֹד וַיִּחַרְד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה ... וְהָרַסְנִי עֵשֶׂן כָּלֹּ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו יְהוָה ... וַיִּחַרְד כָּל הַהָר מְאֹד (שמות יט 15 – 18) עם ישראל מגיע לאחר מסע ארוך אל ההר, על פי רצונו של ה'. רק למשה מותר לעלות להר, כל אדם אחר שיתקרב להר מתחייב במותו. לֹא יִוּכַל הָעָם לְעֹלֹת אֶל הַר סִינִי (שם 23) מתן התורה נעשה במדבר, שטח ציבורי, ויחד עם זאת הוא מיועד לעם ישראל בלבד.

בפרקנו מתואר אירוע של מתן תורה שקט ורגוע, הר ה' יהיה נְכוֹן, מוֹצֵק, יְצִיב (כך במל"א ב 45, תהלים צג 1 – 2) כל החפץ יעלה בהר ויקבל תורה. זהו מתן תורה אוניברסאלי. העמים הם אלו החפצים לעלות בהר מיוזמתם וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה' כל אחד יכול להיות כמשה ולעלות, מתן התורה נעשה בליבה של ארץ ישראל, שנהפכת למקור התורה.

אם מעמידים את הבריתות אחת מול השנייה, אנו רואים שמדובר בשני סוגים שונים לחלוטין של מעמדי מתן תורה. בסיני, ניתנה התורה באופן פרטיקולרי, לעם ישראל. המעמד נעשה ברצונו וביוזמתו של האל. לעומת זאת במתן תורה בירושלים, מדובר במתן תורה אוניברסאלי. מעמד הנעשה ביוזמתם של העמים וברצונם. בנוסף, בעוד שמעמד מתן התורה לבני ישראל הוא אירוע עז רושם, מלחיץ ונעשה על פי רצונו וביוזמתו של ה'. הסיטואציה בעבור העמים מתוארת כנינוחה, נעימה ומזמינה, ונעשית על פי רצונם של העמים.

"לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה'" – המשך או החלפה של ברית סיני?

האם הנבואה על אחרית הימים מלמדת אותנו שה' לא יזדקק בעתיד לעם ישראל כעם הנבחר של שומרי מצוותיו? או שמה מדובר בהליכת הגויים בדרכי האל בעקבות עם ישראל? מיקום מתן תורה השני לא מבטל בהכרח את זה הראשון, אלא משאיר את האפשרות למרכזיותו של עם ישראל במתן התורה העתידני, בכך שהוא מקיים את מעמד מתן התורה בירושלים ולא במדבר. כלומר בשטחו של ישראל. אך האם עם ישראל עצמו, ולא רק אדמתו, יהיה בעל תפקיד במתן התורה של אחרית הימים?

האם לעם ישראל יש מעמד כעם סגולה בחזון אחרית הימים?

זוהי בדיוק השאלה שמעוניין הנביא לעורר בעם. הנביא בונה את דבריו כך שיצרו עניין והקשבה בעם. תחילת דבריו נשמעים לעם כחזון עתידי אופטימי וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נְכוֹן יְהוָה הַר בֵּית ה' בְּרֵאשֵׁי הַהָרִים וְנִשְׂא מְגָבֵעוֹת, כלומר, ירושלים עתידה להפוך למקום מרכזי וחשוב, חשיבותה מודגשת בתיאור נהרת האנשים שעומדים להגיע, וְנִהְרֹוּ אֶלָּיו כָּל אֵךְ הַהִפְתְּעָה

טמונה בסוף המשפט, לא בני ישראל ינהרו אל ההר כי אם **כָּל הַגּוֹיִם**. האם לנצח יהיה עם ישראל עם סגולה יחיד ונבחר? או שהוא עתיד להיעלם במציאות האוטופית השוויונית שבה כולם יעבדו את ה'? הנביא מתאר את קריאת העמים **לְכוּ וְנַעֲלָה אֶל הַר ה'** הוא מבקש להשמיע לעם, שהוא אינו העם היחיד שעשוי לשמוע את דבר ה' וללכת בעקבותיו. באחרית הימים עומד אלוהים לקיים משפט צדק ובו הוא עתיד לשפוט בין העמים **וְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים**. אלוהים שופט את כל העמים בצורה שווה. התמונה המצטיירת בפנינו היא אוניברסאלית ושוויונית. מיקום מתן התורה האוניברסאלי אמנם בירושלים. אך לא די בכך בכדי להבטיח את עתיד של העם כבעל זכות ראשונים על הקשר עם ה'.

הנביא מציג לעם מעמד תורה אלטרנטיבי, ובכך משאיר בסימן שאלה את מקומו של עם ישראל ביחס לשאר האומות ביחסיהם עם אלוהים. האם יהיה לעם ישראל תפקיד מיוחד או שההסדר בין העם לאלוהיו עומד להתמסס לאור המציאות החדשה?

מדוע קופץ הנביא מענייני השעה בירושלים לעתיד הרחוק והפנטסטי?

תשובה לשאלה זאת, ניתן למצוא בפסוק ה', **בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנַלְכָה בְּאֹר הַר ה'**, פסוק זה מופרד מחלקה הראשון של הנבואה על ידי פרשיה סגורה אך הוא קשור אליה באופן הדוק. בתחילת הפרק, אומרים העמים, **לְכוּ וְנַעֲלָה אֶל הַר ה'**, מנגד, פס' 5 סוגר עם הקריאה **בֵּית יַעֲקֹב | לְכוּ וְנַלְכָה**. הגויים **נַהֲרִים** להר ה', ואילו בית יעקב נקרא ללכת **בְּאֹר הַר ה'** לאחר נבואה שלמה המתייחסת למעשי הגויים, קורא הנביא לישראל, ולהם בלבד, ללכת באור ה'. קריאתו של הנביא לעם ישראל מוצבת כנגד קריאת העמים ונותנת לה מענה עכשווי, אמנם בעתיד העמים כולם ילכו באור ה', אולם בינתיים זהו תפקידו.

הקריאה בדברי ישעיהו לעם, לחזור וללכת באור ה', סוגרת מעגל. בפרק א' הנביא דיבר על המציאות הקשה שבה העם נימצא, הן מבחינה פיסית והן מבחינה חברתית, בפתחת פרק ב', הנביא עובר לדבר על עתיד אוטופי ורחוק. החזרה אל המציאות כרוכה בהצעת הפתרון המעשי למצבו של העם **לְכוּ וְנַלְכָה בְּאֹר הַר ה'**. כלומר, על העם לבחור את תפקידו במציאות העכשווית, ובחירתו תקבע את תפקידו בעתיד הרחוק. האם במציאות העתידנית יהיה מקום מיוחד שמור לעם ישראל בירושלים? זאת יקבע רק העם, הנביא קורא לעם לעלות בהר, בעוד מועד, ולהקדים את העמים, שיכולים להתייצב לשמוע את דבר ה' עם ישראל או בלעדיו.

בית יעקב לכו ונלכה

קריאתו של ישעיהו לעם בפס' 5 אומצה בשתי ידיים בתקופת העלייה הראשונה על ידי תנועת ביל"ו שראתה את עצמה כתנועה המובילה את חזרת עם ישראל לארצו. שם התנועה בנוי מראשי התיבות של הפסוק: **בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנַלְכָה** (אם כי חסרה, כנראה לא במקרה, את שתי המילים החותמות,

בְּאוֹר ה'. קריאה דומה לקריאתו של הנביא מופיעה בשיר שחיבר יחיאל מיכל פינס, 'חושו אחים', המתאר את אופי פעולת חברי תנועת ביל"ו:

חושו, אחים, חושו!	שָׂאוּ נֶס צִיּוֹנָה
נְרִימָה פְּעֻמֵינוּ!	אֶל עֵרְנוּ הַחֲמוּדָה
טושו, אחים, טושו,	כִּי עַל כַּנְפֵי יוֹנָה
לְאֶרֶץ אַבּוֹתֵינוּ!...	נַעֲלָה הָרִי הַיְהוּדָה!

בעוד שבפרקנו הקריאה **בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנִלְכָּה** מופיעה כמענה לקריאת העמים, **לְכוּ וְנַעֲלָה אֶל הַר ה'**, בשיר קריאתם של העולים מופיעה כתשובה וכפתרון לצרותיהם של ישראל בגולה:

אֶל נָא פְתָאִים תִּתְלוּצְצוּ!
אֶל נָא בְנִים שְׂוֹכְחֵי אִם
פֶּן בְּכֶם, אוֹי, יִפְרָצוּ
צוֹרְרֵינוּ, צוֹרְרֵי שָׁם...

אנשי התנועה, אימצו את קריאת הנביא אל ליבם. ובכך היו חלק מהקמתה המחודשת של מדינה שתהיה בית לעם היהודי. ואולי הם חשבו שבמעשיהם יובילו את הבאים אחריהם להר ה'?

ביבליוגרפיה:

- פלג, שתי קריאות בחזון אחרית הימים (ישעיה ב 2-5 מיכה ג 1-5), שנתון לחקר המקרא והמז' הקדום כ, תש"ע, ירושלים, (עורכת שרה יפת) 27-50
- סיסטר, והיה באחרית הימים (ישעיה ב 1-5), ספר שילה, 1960, ת"א 117-132
- זקוביץ, מתן תורה בירושלים (ישעיה ב 2-5), משמיע שלום מבשר טוב – שבעה פרקי חזון לשלום ירושלים, חיפה תשס"ד 145-166
- מקראנט מארח:

<http://www.cet.ac.il/mikranet/host.asp?Asp=403&FID=43810&nOwnerID=0=&bFillMsgFields=False&nFillterUserID=0&Index=07nr&sSearchText>

-